

**PERSPEKTYWA UCZNIOWSKA, RODZICIELSKA I NAUCZYCIELSKA - TRZY
SPOJRZENIA NA EDUKACJĘ ZDALNĄ. BADANIE W DZIAŁANIU W CZASIE
PANDEMII WIRUSA SARS-CoV-2**

Karolina Piekarska

Instytut Nauk Pedagogicznych, Wydział Filozofii i Nauk Społecznych
Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Lwowska 1, 87-100 Toruń

E-mail: kaarolina.piekarska@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4523-6725>

ABSTRAKT

Cel. Tekst przedstawia wyniki badań zrealizowanych w okresie: grudzień 2020 – marzec 2021. Ich celem było poznanie trzech perspektyw dotyczących odbioru edukacji zdalnej w okresie pandemii wirusa SARS-CoV-2: perspektywy uczniów klas 4-8 szkoły podstawowej, perspektywy rodziców, perspektywy nauczycieli; sformułowanie wniosków z badań i stworzenie na ich podstawie materiału edukacyjnego ze wskazówkami dotyczącymi tego, jak można o siebie zadbać w czasie kryzysu, a także co należy uwzględnić podczas organizowania edukacji online w przyszłości.

Metody. Przeprowadzone badania zostały osadzone w strategii jakościowej, w schemacie badania w działaniu. Wybraną metodą zbierania danych był wywiad indywidualny częściowo kierowany, natomiast narzędziem autorskie kwestionariusze wywiadu dla trzech grup: nauczycieli, uczniów oraz ich rodziców. Do badań zaproszono trzy rodziny oraz czworo nauczycieli. W rozmowach z badanymi uzyskano odpowiedzi na pytania dotyczące m.in.: sposobów realizacji zajęć zdalnych, funkcji szkoły, oczekiwań, pozytywnych i negatywnych aspektów kształcenia online, samopoczucia, sfery zawodowej i życia prywatnego. Na podstawie uzyskanych informacji oraz naukowych źródeł stworzono materiał edukacyjny *Edukacja zdalna – jak się odnaleźć*. Udostępniono go w formie pdf Kujawsko-Pomorskiemu Kuratorium Oświaty, rozmówcom oraz dziewięćdziesięciu siedmiu szkołom.

Wyniki. Z przeprowadzonych badań wynika, że każda osoba zauważyła więcej negatywnych aspektów edukacji zdalnej niż pozytywnych, a także doświadczyła dolegliwości zarówno ze strony fizycznego, jak i psychicznego samopoczucia. Stworzony materiał edukacyjny stał się praktyczną pomocą szczególnie dla rodziców oraz nauczycieli.

Wnioski. Edukacja zdalna niesie z sobą więcej negatywnych skutków niż pozytywnych. Obciąża swym ciężarem zarówno dzieci, jak i dorosłych, jednak szczególne zagrożenie stanowi dla rozwoju społecznego i emocjonalnego młodych ludzi.

Słowa kluczowe: edukacja zdalna, pandemia, COVID-19, nauczyciele, uczniowie, rodzice

Students', parents', and teachers' perspective – three views on remote learning. Active research during the pandemic of the SARS-CoV-2 virus

ABSTRACT

Aim. The text presents the results of the research carried out in the period December 2020 to March 2021. Its aim was to explore three perspectives on the reception of remote learning during the SARS-CoV-2 pandemic: the perspective of students in grades 4-8 of primary school, parents' perspective, and teachers' perspective. Moreover, it was intended to formulate conclusions from the research and to create educational material with tips on how to take care of oneself in times of crisis, and what to consider when organizing online education in the future.

Methods. The research was embedded in a qualitative strategy in an action research plan. The selected method of data collection was a partly-guided individual interview, while the tool included original interview questionnaires for three groups – teachers, students, and their parents. Three families and four teachers were invited to the research. During the interviews with the respondents, answers were obtained to questions concerning ways of conducting remote learning, school functions, expectations, positive and negative aspects of online education, well-being, professional sphere and private life. Based on the information obtained and scientific sources, the educational material "Remote education – how to find yourself" was created. It was made available in pdf form to the Kuyavian-Pomeranian Board of Education, the interlocutors and ninety-seven schools.

Results. The research shows that each person indicated a higher number of negative aspects of remote learning than positive ones, and also experienced unpleasant ailments, in terms of both physical and mental well-being. The educational material created, however, has been of practical help, especially for parents and teachers.

Conclusions. Remote learning seems to have more negative effects than positive ones. It burdens both children and adults, but also poses a particular threat to the social and emotional development of young people.

Key words: remote learning, pandemic, COVID-19, teachers, students, parents

WPROWADZENIE

Zastanawiając się nad niespodziewanymi wydarzeniami, które mogą dotknąć ludzi na całym świecie i w tak krótkim czasie zmienić ich dotychczasowe życie, chyba wszystkich zaskoczyły wydarzenia sprzed dwóch lat. Od dłuższego czasu nie mieliśmy do czynienia z poważną epidemią, pandemia zatem zaskoczyła ludzi. Koronawirus wymusił zmianę dotychczasowej polityki społeczno-gospodarczej oraz zdrowotnej na świecie. Wprowadzono wiele nakazów i zakazów mających na celu ograniczenie rozpowszechniania choroby. Zamknięto instytucje lub

maksymalnie ograniczono ich funkcjonowanie, praca i nauka zostały przeniesione do rzeczywistości wirtualnej (Krauze-Sikorska i in., 2020). Pandemia spowodowała zmianę organizacji nauczania w systemie oświaty. Dnia 11 marca 2020 roku wprowadzono Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej, które dotyczyło ograniczenia w procesie dydaktycznym jednostek oświatowych, aby jak najbardziej zminimalizować ekspansję wirusa SARS-CoV-2 (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 marca 2020 r.). Od tamtego czasu minęły już prawie dwa lata, podczas których jednostki oświatowe kilkakrotnie zmieniały organizację edukacji. Niebezpiecznie szybki przyrost zachorowań prowadził do zamykania szkół i przedszkoli, tendencja spadkowa natomiast do otwierania placówek i powrotu uczniów do szkół. Aktualnie wygląda to bardzo podobnie, jednak niniejszy tekst opisuje sytuację sprzed roku.

Z upływem czasu powstawało wiele interesujących opracowań dotyczących sposobu realizowania edukacji zdalnej. Jednym z nich było badanie przeprowadzone przez Annę Buchner i Marię Wierzbicką (2020), które wykazały, iż najczęściej stosowanymi metodami edukacji zdalnej w klasach 4-8 było: wysyłanie uczniom materiałów znajdujących się w sieci, pozostawanie w kontakcie poprzez dziennik elektroniczny i informowanie o zadaniach do wykonania oraz indywidualne konsultacje online z uczniem. Najrzadziej natomiast korzystano z nagrywania treści lekcji i platformy Google Classroom. Innym opracowaniem, które zwróciło moją szczególną uwagę, był tekst Barbary Jankowiak oraz Sylwii Jaskulskiej (2020) dotyczący korelacji dobrostanu nauczycieli i nauczycielek z ich postawami wobec kształcenia na odległość w czasie pandemii COVID-19. Wyniki z opisanego badania pokazały wyraźnie, że ważnym elementem rozwoju nauczycieli może być działania mające na celu wzmocnienie ich dobrostanu, jako istotnego warunku wpływającego na rozwój (Jankowiak, Jaskulska, 2020).

Po zapoznaniu się z wieloma opracowaniami dotyczącymi kształcenia na odległość, zainteresowana tematem, postanowiłam zaprojektować i przeprowadzić własne badanie.

METODOLOGIA

W nawiązaniu do powyższych rozważań istotnym było podjęcie wielu decyzji metodologicznych. Problem badawczy podjęty w niniejszej pracy to: Edukacja zdalna w okresie pandemii wirusa SARS-CoV-2 w przedziale czasowym marzec 2020 – marzec 2021 z perspektywy nauczycieli, uczniów klas 4-8 szkoły podstawowej oraz ich rodziców. Główne cele to: poznanie trzech perspektyw (uczniów, rodziców i nauczycieli) edukacji zdalnej w okresie pandemii wirusa SARS-CoV-2 w klasach 4-8 szkoły podstawowej w oparciu o osobiste doświadczenia poszczególnych badanych, sformułowanie wniosków z badań oraz stworzenia na ich podstawie materiału edukacyjnego zawierającego porady i wskazówki dotyczące tego, jak można o siebie zadbać w czasie kryzysu, a także co należy uwzględnić podczas ponownego organizowania edukacji online w przyszłości; udostępnienie poradnika uczniom, rodzicom, nauczycielom i organom odpowiedzialnym za funkcjonowanie szkół. Weryfikację założonych celów przeprowadziłam wy-

korzystując strategię badań jakościowych ze schematu badania w działaniu, który charakteryzuje się poznaniem pewnej problemowej sytuacji, zgłębieniem jej, a następnie stworzeniem pomysłów na to, jak zmienić tę rzeczywistość na lepsze i wdrożeniem ich w życie (Červinková, 2011). Podstawą tego schematu jest bezpośredni udział badacza - od poznawanie wycinka świata osób badanych, własną refleksję po wypracowanie działań mających na celu poprawę w tym obszarze, wprowadzenie ich i obserwowanie skutków z uwzględnieniem możliwie jak najbardziej trwałych zmian (Czerepaniak-Walczak, 2013). Metodą, którą wybrałam, był wywiad indywidualny, częściowo kierowany. Do przeprowadzenia wywiadu stworzyłam trzy kwestionariusze wywiadu. Jeden – dla grupy nauczycieli, drugi – dla uczniów klas 4-8, trzeci – dla ich rodziców. Do swoich badań zaprosiłam nauczycieli oraz trzy rodziny, z którymi mam bezpośredni kontakt. Moja grupa badawcza prezentowała się następująco: troje uczniów uczęszczających do różnych szkół oraz ich mamy a także czworo nauczycieli uczących przedmiotów na etapie edukacji klas 4-8 szkoły podstawowej w różnych placówkach. Badania zostały przeprowadzone w okresie od grudnia 2020 roku do marca 2021 roku w domach dziewięciorga uczestników badań oraz poprzez aplikację Zoom.

WYNIKI BADAŃ

Pomimo, że wywiady z każdą badaną grupą różniły się poruszonymi przez mnie kwestiami, zdecydowana większość pytań o kształcenie zdalne została powtórzona w każdym przypadku. Główne kategorie informacji uzyskanych podczas rozmów prezentują się następująco:

- lekcje zdalne,
- funkcje szkoły,
- oczekiwania wobec rodziców,
- oczekiwania wobec nauczycieli,
- oczekiwania wobec dyrekcji i organów prowadzących szkołę,
- oczekiwania wobec polityków,
- pozytywne aspekty kształcenia zdalnego,
- negatywne aspekty kształcenia zdalnego,
- samopoczucie,
- sfera zawodowa i życie prywatne,
- pożądane zmiany,
- refleksje.

Najdłuższymi ze wszystkich rozmów okazały się przeprowadzone z nauczycielami. Badani z tej grupy przejawiali także największą chęć narracji o tym, jak wygląda ich perspektywa edukacji zdalnej.

Nauczyciele opowiadali przede wszystkim o potrzebie lepszej współpracy, jednolitych rozwiązań, decyzji konsultowanych z nimi i opartych na wnioskach wyciągniętych z wcześniejszych doświadczeń. Poza tym zwracali również uwagę na konieczność udzielenia wsparcia przez dyrekcję i organy prowadzące, ponieważ właśnie tego brakowało im najbardziej: „jednolite rozwiązania i obowiązkowo realizowane przez wszystkich, to zdecydowanie to. Poza tym, to na pewno uważam,

że to jest temat niezwykle ważny, jeśli chodzi o nauczanie dzieci z orzeczeniami tutaj, jest to problem kompletnie nierozwiązany” (źródło własne).

W odpowiedzi na pytanie o oczekiwania wobec Ministerstwa Edukacji i Nauki¹ nauczyciele podkreślali przede wszystkim potrzebę uporządkowania sytuacji, lepszego przemyślenia podejmowanych decyzji, współpracy oraz szerszego spojrzenia na edukację, podejmowania takich decyzji, które uwzględniałyby każdego oraz poważnego traktowania poszczególnych grup tworzących szkolną społeczność. Wspominał o tym jeden z nauczycieli, mówiąc: „przede wszystkim chciałbym, żeby Ministerstwo traktowało nas trochę jak ludzi, to zacznijmy od tego. Może żeby się przestali zajmować jakimiś tam ideologiami, a zajęli się faktycznie problemami szkoły i kształceniem, może wyglądałoby to troszeczkę inaczej” (źródło własne).

Współpraca z rodzicami została oceniona nie najgorzej. Pedagodzy w swoich wypowiedziach zwracali uwagę na potrzebę współpracy, zainteresowania młodzieżą, właściwego wspierania ich i zapewniania koniecznych do nauki warunków, wskazując jednocześnie, że w większości przypadków zostało to zapewnione. Od uczniów nauczyciele natomiast oczekiwali samodzielności w wykonywaniu zadań i uczciwości wobec nich samych, siebie oraz reszty wspólnoty klasowej. Wspominali także o tęsknocie za częstszymi, bardziej aktywnymi rozmowami i wszelkimi interakcjami ze swoimi wychowankami: „oczekiwałam, żeby oni się ze mną kontaktowali i rozmawiali ze mną, to chyba najważniejsze” (źródło własne); „ja ich zachęcam, zawsze mówię, że pomogę, strasznie podkreślam, teraz już w ogóle z uporem maniaka, wartość błędu, błędy są super, jaki fajny błąd zrobiłeś, chodź nauczmy się z tego błędu. Chodzi o to, żeby po prostu się nie bali mówić” (źródło własne).

Nauczyciele doświadczali również wielu trudności związanych z edukacją na odległość, były to przede wszystkim: wszelkie problemy techniczne (niewystarczająca jakościowo łączność internetowa, brak pełnego sprzętu wśród uczniów), nieuczciwość pracy niektórych wychowanków, znikające dzieci, trudności z organizacją zajęć, tak by najszybciej osiągnąć założone efekty kształcenia. Poza tym wymieniali także: konieczność przygotowywania lekcji dla uczniów, z którymi pracują stacjonarnie i zdalnie (dwutorowe działanie), zwiększona ilość godzin przeznaczonych na wykonywanie obowiązków zawodowych (niż przed edukacją online), brak dobrej komunikacji na każdym szczeblu współpracy w oświacie.

W obszarze zdrowia, nauczycielom towarzyszyło większe zmęczenie, bóle kręgosłupa, głowy i oczu, rozchwianie emocjonalne oraz problemy z dystansowaniem się i odpoczynkiem, a także zaburzenie życia rodzinnego poprzez konieczność zmiany sposobów wykonywania obowiązków zawodowych. Rozmówcy mówili o poczuciu ciągłego przebywania w pracy i postrzeganiu domu jako miejsca pracy bardziej, niż przestrzeni do kreowania życia rodzinnego: „ja jestem,

¹ Jedno z pytań stawianych nauczycielom podczas prowadzonego przeze mnie wywiadu dotyczyło stosunku do wypowiedzi i decyzji osób wchodzących w skład Ministerstwa Edukacji i Nauki. Nauczyciele odwoływali się jednak wyłącznie do działań przedstawiciela tej instytucji, ministra Przemysława Czarnka.

przyznaję się do tego, że jestem i podenerwowana, mam wielki chaos, brakuje jakiegoś takiego spokoju w tym wszystkim” (źródło własne).

Każda sytuacja może mieć swoje pozytywne i negatywne strony. Pozytywne aspekty kształcenia zdalnego okazały się kwestią, która zajęła najmniej czasu podczas rozmowy; „nie wiem, ja to plusów tu nie widzę” (źródło własne). Niektórzy nauczyciele zauważyli jednak, że mogą zaoszczędzić czas (dojazdy i powroty z pracy), uczestniczyć w zajęciach podczas drobnej choroby oraz z większą elastycznością zaplanować dzień.

Poza tym podkreślali również zyskanie okazji do nauczania uczniów uczciwości, samodzielności, odpowiedzialności, poszukiwania informacji i weryfikowania źródeł przez nich samych. Ponadto nauczanie zdalne stało się dla dzieci miejscem do rozwoju kompetencji technologicznych, znalezienia własnych sposobów uczenia się oraz dostrzeżenia roli szkoły w życiu.

Negatywne aspekty kształcenia zdalnego okazały się nieskończoną listą, nauczyciele wskazywali przede wszystkim: niedopasowanie decyzji i działań narzuconych z góry wobec uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, ograniczanie kontaktów międzyludzkich oraz niekorzystne warunki mieszkaniowe uczniów (utrudniające im udział w lekcjach i komfortowy rozwój). Poza tym, wskazywali również problemy ze znikającymi dziećmi, strach związany z potencjalnym zagrożeniem stania się ofiarą ośmieszającego materiału stworzonego i wrzuconego do sieci, a także mnogość aplikacji, zagubienie, zdecydowanie zbyt dużo czasu spędzanego przed ekranem i wyręczanie dzieci przez rodziców oraz uczenie ich nieuczciwości. Nauczyciele dostrzegli jednocześnie pierwsze negatywne skutki edukacji zdalnej, takie jak: trudności dydaktyczne i emocjonalne uczniów, problemy psychiczne, spadek motywacji, zagubienie sensu młodych osób w tym, co robią: „głównym problemem jest chyba raczej to, że nie ma bezpośredniego kontaktu z uczniem. I to jest, niestety, niestety ta główny, główny minus tego zdalnego nauczania” (źródło własne).

Następną grupą badanych byli uczniowie. W rozmowach z nimi odniosłam wrażenie, iż są oni najbardziej zagubieni i nieco wyobcowani, co szczególnie uwidoczniły pytania o samopoczucie. Młodzież najczęściej odpowiadała „nie wiem”. Jednak nie tylko to stanowiło dla nich trudność. Uczniowie oczekiwali od nauczycieli lepszej znajomości świata wirtualnego, prowadzenia zajęć zgodnie z określonymi ramami czasowymi oraz zmniejszenia ilości zadawanych do wykonania prac i planowania lekcji z większym wyprzedzeniem, aby można było do niej odpowiednio wcześniej przygotować się: „starsi nauczyciele, to nie za bardzo ogarniają, bo nie wiedzą jak dołączyć; i czasami się spóźniają; niektórzy nauczyciele jeżdżą do szkoły na drugą lekcję i wtedy no spóźniają się po prostu i musimy czekać” (źródło własne).

Wśród głównych problemów, których doświadczali uczniowie w związku z kształceniem na odległość, znalazły się problemy z Internetem, aplikacjami oraz realizacją niektórych zadań dydaktycznych (np. z zajęć wychowania fizycznego). Dodatkowo pojawiły się problemy zdrowotne i częstsze bóle głowy, pleców oraz oczu, a także odczuwane znacznie częściej niż wcześniej zmęczenie. W swoich narracjach uczniowie podkreślali również trudności z określeniem swojego sa-

mopoczucia, opisywali je jako „dziwne”. Lekcje zdalne stały się dla nich bardziej męczące, wypełnione znużeniem, osamotnieniem, tęsknotą za kolegami i koleżankami oraz zajęciami prowadzonymi stacjonarnie – „na pewno w klasie jest jakoś radośniej, ciekawiej, fajniej, a tak, jak siedzisz przed monitorem całymi dniami praktycznie... no too... no... nie jest to jakieś super” (źródło własne).

W opisywanej grupie badanych pojawiło się również wskazanie dobrych i trudnych stron edukacji zdalnej. W opinii młodzieży pozytywne sytuacje związane z kształceniem zdalnym to m.in.: wygodne warunki pracy, większa ilość czasu poświęcana na sen, ułatwiony dostęp do różnych pożądaných na zajęciach materiałów znajdujących się w domu oraz możliwość uczestniczenia w lekcjach pozostając łóżku – „mogę się budzić dwie minuty przed lekcją. I wtedy dołączać” (źródło własne).

Negatywne aspekty, które dostrzegli uczniowie, to: problemy techniczne związane ze sprzętem i aplikacjami – „jest bardzo dużo minusów, że na przykład, chcesz coś szybko powiedzieć, bo pani się spytała, no ale masz wyłączony mikrofon i zanim tą myszką najedziesz, żeby włączyć mikrofon, no to już pięć osób wymówi no, tą rzecz” (źródło własne), nieuczciwe zachowanie niektórych kolegów i koleżanek, a także opisane wyżej kwestie związane z samopoczuciem i towarzyszącymi mu problemom zdrowotnych.

Ostatnią grupę badanych stanowili rodzice. W rozmowach podzielili się swoimi troskami związanymi z rozwojem własnych dzieci: „wygląda to tak, że dziecko siedzi zamknięte w pokoju tak naprawdę, samo... Od rana lekcje... W tym roku szkolnym trochę to lepiej wygląda, bo zeszły rok szkolny no był dosyć kiepski” (źródło własne). Wypowiedzi rodziców zawierały także ich oczekiwania wobec nauczycieli, dotyczyły one przede wszystkim zminimalizowania ilości prac zadaných dzieciom, zrezygnowania z wielu platform na rzecz jednej lub dwóch oraz częstszego kontaktu i informowania o przebiegu procesu dydaktycznego dziecka – „mam wrażenie, że w tej chwili jest dużo więcej sprawdzianów, niż jak dzieci chodziły do szkoły. No trochę za dużo czasami, (...) one w różnej formie się odbywają, więc dziecko też tutaj jest trochę zestresowane” (źródło własne).

Z pewnością jedną z największych trudności wraz z wprowadzeniem kształcenia w formie online stała się konieczność większego niż dotychczas zaangażowania rodzica w proces dydaktyczny dziecka. Edukacja zdalna spowodowała konieczność lepszej organizacji planów dnia i zadań zawodowych. Wszystko to wiązało się z chaosem, większym zmęczeniem i mniejszą ilością czasu na odpoczynek oraz rodzinne aktywności. Poza tym rodzice wyrażali lęk związany z negatywnymi skutkami zdrowotnymi i rozwojowymi, jakie mogą pojawić się u ich pociech – „jest ten strach, że dziecko, no nie wiem, dostanie depresji chociażby, tak? Że faktycznie stanie się takie mega wycofane, aspołeczne, które, nie wiem, nie będzie potrafiło się odezwać do, do drugiego człowieka (...) bo pół dnia siedzi zamknięte w pokoju” (źródło własne); „ja się martwię, że dziecko jest po prostu niedotlenione, bo tych lekcji jest sporo, wiadomo część jest zadana, on jest online, ale później musi się przygotować na kolejną lekcję (...) więc ja mówiąc szczerze też muszę go trochę wypychać, żeby wyszedł na to świeże powietrze, trochę się dotlenił” (źródło własne).

Wśród pozytywnych aspektów kształcenia zdalnego rodzice wymieniali przede wszystkim: lepsze oceny, możliwość pomocy dziecku w niemalże każdej chwili, posiadanie większej kontroli nad procesem dydaktycznym, rozwój umiejętności technologicznych oraz bezpieczeństwo dziecka w kontekście ograniczonych szans na zarażenie się wirusem SARS-CoV-2: „no plusem prawdopodobnie jest to, że... dziecko wręcz w ogóle nie ryzykuje, no teoretycznie zarażeniem Covidem” (źródło własne); „ja widzę, widzę plus. Chyba jeden, nasze dzieci się bardzo rozwinęły informatycznie. (...) Mają swoje adresy mailowe, potrafią wysyłać e-maila z załącznikiem, świetnie posługują się aplikacjami” (źródło własne).

Nie zabrakło również negatywnych aspektów edukacji online, rodzice dostrzegli między innymi: mniejszą efektywność uczenia się, niesamodzielność pracy uczniów, ograniczenie kontaktów międzyludzkich, nieatrakcyjność zajęć lekcyjnych. Poza tym, wspomnieli również o ograniczonej możliwości ruchu, większych kosztach psychicznych i fizycznych ponoszonych przez dzieci w wyniku konieczności edukacji online, przerzucanie obowiązków dydaktycznych z nauczycieli na rodziców - „minusem jest, jest to, że dziecko tak naprawdę siedzi samo w domu, bo na przykład rodzice pracują, więc to już nie jest do końca fajne. (...) dzieciaki się jednak nie spotykają. One potrzebują kolegów, koleżanek, muszą się wykrzyczyć, wygadać i tak dalej” (źródło własne); „minusem jest to, że te lekcje nie przyciągają. Jednak jak siedziały w tej klasie i tak dalej, to mam wrażenie, że jakiś ten bezpośredni kontakt z nauczycielem dużo więcej dawał niż to siedzenie przed komputerem” (źródło własne); „dla mnie, największym minusem jest to, że te dzieci się nie uspołeczniają, że nie mają tego kontaktu, nie ma tego ruchu, nie ma tego wysiłku takiego fizycznego” (źródło własne).

PODSUMOWANIE WYNIKÓW BADAŃ, PORADNIK

Poznanie trzech perspektyw edukacji zdalnej pokazało największe problemy związane z kształceniem na odległość. Mimo niewielkich różnic w odpowiedziach każdej z badanych grup w kontekście poszczególnych kwestii, jednoznacznie wybrzmiewały obszary wymagające pracy i natychmiastowych zmian. Szczególnie ważną stała się konieczność zadbania o uczniów. Zwracał na to uwagę między innymi Jacek Pyżalski (2020), pisząc o sytuacji pandemii jako o kryzysie wyjątkowo intensywnie doświadczonym przez młodych ludzi. Wpływ na to miało wiele czynników takich jak: przymusowa izolacja od rówieśników i zmiana dotychczasowego funkcjonowania, która z kolei zaburzyła poczucie bezpieczeństwa. Szeroka dostępność informacji na temat liczb zachorowań i osób zmarłych oraz wagi problemów związanych z pandemią warunkowała także pogłębiającą się izolację społeczną. Zagubienie, niepewność, mimowolne utkwienie we wszechobecnym przepływie bodźców mogły (i nadal mogą) wywoływać lęk oraz przyczyniać się do nieprzyjemnych doznań pojawiających się w związku z sytuacją kryzysową. Należy pamiętać także o stresie jako biologicznym uwarunkowaniu rozwojowym dzieci i młodzieży, potęgującym konsekwencje pandemii. Młode osoby przebywając w domach, mogły doświadczać przemocy lub być jej świadkami oraz mieć kłopot z zatartymi granicami prywatności i intymności w takich sytuacjach. Inter-

net również wiązał się z potencjalnymi zagrożeniami. W momencie, gdy wszyscy musieli w większym stopniu przenieść swoje życie do sieci, uwydawnione zostały zagrożenia związane z korzystaniem z różnych portali (Afelt i in., 2021). Trudności i zagrożenia dotyczące szczególnie młode osoby nie pozostały obojętne również wobec dorosłych. Trudna sytuacja pandemiczna mogła spowodować kryzys u każdej osoby bez względu na wiek.

W trakcie analizowania informacji uzyskanych podczas wywiadów, zauważyłam że w przypadku kryzysu i konieczności realizowania edukacji online najważniejsze jest, aby zadbać o dobrostan psychiczny. Bez tego żadne metody i formy pracy nie będą wystarczające. Dostrzegłam także u badanych potrzebę otrzymania konkretnych sposobów, jak można to zrobić. Postanowiłam więc stworzyć uniwersalne wskazówki dla uczniów, rodziców i nauczycieli - takie, które połączą próbę sprostania wymaganiom nauki na odległość oraz konieczność zaopiekowania się sobą w tym trudnym czasie. Treść stworzonego przeze mnie materiału edukacyjnego oparłam na opracowaniach ekspertów zajmujących się tematem dobrostanu na różnych płaszczyznach, wykorzystałam do tego między innymi: analizę *Problem Wykluczenia Cyfrowego w edukacji zdalnej* (Centrum Cyfrowe, 2020), opracowanie *Jak wspierać dzieci w kryzysie?* (Taraszkiewicz, Nalepa, 2020), tekst *Jak dbać o zdrowie psychiczne podczas epidemii?* (Białousz, 2021), a także opracowanie *Gdzie znajdziesz pomoc w przypadku pogorszenia stanu psychicznego* (Gov, 2021).

Stworzony przeze mnie materiał edukacyjny *Jak odnaleźć się w edukacji zdalnej?* był jednym z elementów składających się na charakter badania opartego na schemacie działania. W tekście zostały przedstawione wskazówki dotyczące tego, jak można o siebie zadbać w czasie kryzysu oraz zwrócenie uwagi na istotne kwestie w kontekście edukacji zdalnej w przyszłości. Wybrałam więc to, co uznałam za najważniejsze i w ten sposób sformułowałam dwanaście uniwersalnych rad dla każdego oraz oddzielne, praktyczne wskazówki dla poszczególnych osób należących do grup uczniów, rodziców i nauczycieli. Dotyczyły one głównie sfery emocjonalnej i higieny cyfrowej. Na kolejnych stronach znalazły się propozycje ułatwiające wprowadzanie edukacji zdalnej do szkół w przyszłości. Natomiast ostatnia strona zawierała adresy bezpłatnych telefonów oraz stron internetowych, będących miejscami wsparcia i pomocy osobom zgłaszającym się z takimi potrzebami.

Stworzony materiał edukacyjny udostępniłam w formie pliku pdf dziesięciu osobom biorącym udział w wywiadach, a także umieściłam go w swoim profilu na portalu społecznościowym Facebook. Wielu moich znajomych udostępniło wpis, przekazując go dalej innym użytkownikom mediów, co umożliwiło dotarcie do większej ilości osób. Ponadto przekazałam plik drogą mailową do kujawsko-pomorskiego Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy² oraz do dziewięćdziesięciu siedmiu szkół.

2 Stworzony przeze mnie materiał edukacyjny wysłałam drogą mailową do Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy pod kierownictwem Marka Gralika, na adres: kurator@bydgoszcz.uw.gov.pl. W wiadomości zawarłam istotne informacje o moich badaniach i sformułowałam prośbę o udostępnienie tegoż materiału organom odpowiedzialnym za funkcjonowanie szkół w województwie kujawsko-pomorskim.

Ważnym elementem badania w działaniu jest zmiana wynikająca z podjętych działań. Czy nastąpiła, mogłam przekonać się po otrzymaniu informacji zwrotnych od tych, którzy zapoznali się z materiałem edukacyjnym i być może skorzystali z pewnych wskazówek. Poniżej prezentuję przykładowe wiadomości otrzymane (są to głównie komunikaty rodziców i nauczycieli) za pośrednictwem poczty elektronicznej:

- „Bardzo przydane, szanuję za pomysł, na pewno przyda się wielu osobom” (źródło własne);
- „Wspaniały poradnik” (źródło własne);
- „O zdalnej edukacji mówi się bardzo dużo, niestety najczęściej są to niepochlebne opinie. Zdrowy rozsądek podpowiada, że zamiast narzekać, obwiniać, warto zastanowić się, jak w takiej sytuacji sobie radzić. Dla mnie pomysł na ten materiał jest trafiony w punkt. Każdy, kto będzie miał przyjemność do niego zajrzeć, znajdzie coś dla siebie. Poradnik, napisany bez patosu i moralizacji, za to od serca, z empatią, delikatnie. Wielką zaletą jest forma bezpośredniego zwrotu do ucznia, rodzica, nauczyciela, co sprawia, że nikt nie czuje się pouczany, a dystans znika. Czytając zawarte w nim porady, mam wrażenie, że słyszę ciepły głos przyjaciela, kogoś bliskiego, kogoś, kto naprawdę pochyliła się nad trudem odnalezienia się w niełatwej rzeczywistości. Dziękuję jako rodzic i jako nauczyciel. Z ochotą polecę go własnym dzieciom i uczniom, którzy powoli wracają do szkół. Już pierwszy kontakt pokazał, że jest nad czym pracować... Gratuluję pomysłu!” (źródło własne).
- „Poradnik jest napisany w sposób czytelny, zrozumiały i przystępny. Na pewno jest świetną pomocą zwłaszcza dla uczniów, którzy muszą się zmagać z bardziej odczuwalnym ciężarem nauki. Dobra robota!” (źródło własne).
- „Karolinko - zrozumiałe, przejrzyste i bardzo celnie. Szkoda, że nie miałam tego poradnika wcześniej, bo mogłabym podesłać swoim uczniom. Gratuluję efektu - jeśli pozwolisz podesłę kilku osobom ze znajomych. Ja to wyślę tam, gdzie na pewno będzie to wykorzystane. świetna robota!” (źródło własne).

PODSUMOWANIE

Wszelkie poruszone przeze mnie kwestie dotyczące edukacji zdalnej składają się na zdecydowanie negatywny jej obraz. Niekorzystne sytuacje definitywnie przeważają nad korzystnymi, a prognozowane skutki budzą niepokój. Każda osoba zauważyła więcej negatywnych aspektów edukacji zdalnej niż pozytywnych, a także doświadczyła dolegliwości zarówno ze strony fizycznego, jak i psychicznego samopoczucia. Wszyscy narratorzy mieliby szansę na poprawę swojego funkcjonowania po powrocie do szkoły na stałe, natomiast koniecznym warunkiem jest zorganizowanie tego w sposób przemyślany z uwzględnieniem w/w obszarów. Jednocześnie dostrzegalne są potrzeby związane ze wsparciem osobistym. Szczególnie widoczne było to w informacjach zwrotnych po zapoznaniu się z materiałem edukacyjnym, którego celem było poszerzenie świadomości sposobów zadbania o siebie i innych (dzieci, uczniów).

Bardzo ważne jest, aby z każdego doświadczenia wyciągać wnioski na przyszłość, dlatego tym, co powinno być realizowane podczas dalszej, czy też ponownej organizacji edukacji w formie zdalnej, staje się nawiązanie współpracy z przedstawicielami poszczególnych grup, różnych środowisk i opracowanie zrozumiałych, jednolitych zaleceń oraz sposobów postępowania. Zapewni to nie tylko poczucie bezpieczeństwa i podmiotowości (które są niezwykle ważne), lecz pozwoli uniknąć lub w jak największym stopniu zminimalizować wystąpienie niepożądanych skutków u każdej z grup w ten proces zaangażowanych.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 marca 2020 r., Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. Pobrane 2 lutego 2022 z:
- [2] <https://www.dziennikustaw.gov.pl/D2020000041001.pdf>
- [3] Afelt, A., Kossowska, M., Owczuk, R., Ochab-Marcinek, A., Paczos, W., Rosińska, M., Rychard, A., Smiatacz, T. (2021). *Stanowisko 10. Zespołu ds. COVID-19 przy Prezesie PAN: Konsekwencje pandemii COVID-19 dla zdrowia psychicznego i edukacji dzieci i młodzieży*. <https://informacje.pan.pl/informacje/materialy-dla-prasy/3233-standowisko-10-zespołu-ds-covid-19-przy%20prezesie-pan-konsekwencje-pandemii-covid-19-dla-zdrowia-psychicznego-i-edukacji-dzieci-i-mlodziezy>
- [4] Białousz K. (2021). *Jak dbać o zdrowie psychiczne podczas epidemii?*
- [5] <http://www.zsdowspuda.nazwa.pl/szkola/images/dydaktyka/emilka01/04jakdbac.pdf>
- [6] Buchner, A., Wierzbicka, M. (2020). *Edukacja zdalna w czasie pandemii. II edycja. Raport*. Centrum Cyfrowe. https://centrumcyfrowe.pl/wp-content/uploads/sites/16/2020/11/Raport_Edukacja-zdalna-w-czasie-pandemii.-Edycja-II.pdf
- [7] Centrum Cyfrowe (2020). *Problem Wykluczenia Cyfrowego w edukacji zdalnej*. <https://centrumcyfrowe.pl/wp-content/uploads/sites/16/2020/03/Problem-wykluczenia-cyfrowego-w-edukacji-zdalnej-2020.pdf>
- [8] Červinková, H. (2011). Edukacyjne badania w działaniu - w poszukiwaniu emancypacyjnego wymiaru badań pedagogicznych i antropologicznych. *Animacja życia Publicznego. Analizy i Rekomendacje*, 2(5), 7-10.
- [9] Czerepaniak-Walczak, M. (2013). Etyczne aspekty badania w działaniu: poszanowanie praw uczestników badań. W H. Červinková B. D. Gołębiak (red.), *Edukacyjne badania w działaniu* (s. 76-88). Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- [10] Gov, (2021). *Gdzie znajdziesz pomoc w przypadku pogorszenia stanu psychicznego*. <https://www.gov.pl/web/koronawirus/gdzie-znajdziesz-pomoc-w-przypadku-pogorszenia-stanu-psychicznego>
- [11] Jankowiak, B., Jaskulska, S. (2020). Dobrostan nauczycieli i nauczycielek a ich postawy wobec kształcenia na odległość w czasie pandemii COVID-19. *Przegląd Pedagogiczny*, 1, 219–232. DOI: 10.34767/PP.2020.01.13.
- [12] Krauze-Sikorska, H., Klichowski, M., Jaskulska, S., Jankowiak, B., Sikorska, J., Koziarski, J. (2020). *Twoja lekcja w przyszłości. Jak wyobrażasz sobie naukę w szkole po pandemii COVID-19? Raport z badania ankietowego*. VULCAN. <https://sites.google.com/view/twoja-lekcja-w-przyszlosci>
- [13] Poleszak, W., Pyżalski, J. (2020). Psychologiczna sytuacja dzieci i młodzieży w dobie epidemii. W: J. Pyżalski (red.), *Edukacja w czasach pandemii wirusa COVID-19. Z dystansem o tym, co robimy obecnie jako nauczyciele*. EduAkcja. <https://zdalnie.edu-akcja.pl/#pobierz-ebooka>
- [14] Taraszkiewicz, M., Nalepa, Z. (2020). *Jak wspierać dzieci w kryzysie?*. Wydawnictwo Święty Wojciech.

AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA W NARRACJI WSPÓŁCZESNEJ DZIAŁACZKI LOKALNEJ - PREZES KLUBU HONOROWYCH DAWCÓW KRWI W TURKU

Kinga Trzmielewska

Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Wrocławski
ul. Dawida 1 50-527 Wrocław

E-mail: kingatrzmielewska@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3479-5193>

ABSTRAKT

Cel. Poznanie i przedstawienie obszarów, form i rodzajów aktywności społecznej wśród współczesnych działaczy lokalnych na przykładzie pani prezes Klubu Honorowych Dawców Krwi z Turku.

Metody. Do uzyskania wyczerpujących informacji wykorzystano wywiad narracyjny.

Wyniki. Pani prezes klubu Honorowych Dawców Krwi to współczesna działaczka lokalna, z którą autorka artykułu przeprowadziła wywiad do swojej pracy doktorskiej. Narratorka przedstawiła proces rozwoju osobistego oraz wchodzenia w rolę aktywistki przechodzącej przez kolejne etapy pracy społecznej. Początkowo działała spontanicznie i okazjonalnie. Włączała się do różnych akcji oraz przedsięwzięć społecznych, gdy była odpowiednio zmotywowana. Stopniowo angażowała się w pracę klubu, została członkinią, później liderką grupy, a następnie prezesem. W pracy społecznej przyświecała jej idea ratowania ludzkiego życia.

Wnioski. Badana to osoba, która angażowała się w wiele spraw dotyczących klubu. Sprawowała nad wszystkim pieczę, ale i kontrolę. Uczyla się delegować zadania, choć przychodziło jej to z trudem. Poświęcała swój czas wolny, a nawet urlop. Przyjmowała role matki strażniczki, rycerza i feministki. Uważała, że część działaczy pracuje społecznie z egoistycznych pobudek – dla uznania, lokalnej sławy lub ze względów politycznych.

Słowa kluczowe: aktywność społeczna, praca społeczna, działacz, aktywista, społecznik, klub Honorowych Dawców Krwi

Social activity in the narrative of contemporary local activists – president of the Club of Honorary Blood Donors from Turek district, Greater Poland

ABSTRACT

Aim. Knowing and presenting the area, forms, and community accessibility in the Turek district, Greater Poland, in the present day.